

A VÁR LAKÓI

Szeretnék egy mai korrajzot elmesélni. Higgyék el, egyedülvaló. Eszközeim fogyatékosak lesznek, de a tárgy, amelyről szólni szeretnék, lángol. S megvilágítja az idők változását.

Saját korában ilyen nem tudott elmesélni Bonfini, Mátyás tudós íródeákja. Eötvös József báró sem, aki pedig az Úri utcában született s a »Magyarország 1514-ben« című munkájában olyan mozgalmasan írta le a Várat, ahová a parasztszékely nemes, Dózsa érkezik. S nem tudott hasonlót feljegyezni a József Attilát fogadó és istápoló Bécsikapu téri otthonában, elshant ötven évünk szent krónikása, Hatvany Lajos sem.

A magyarázat egyszerű. Bonfini korában a Báthoriak, Garák bírtak itt palotákkal, Eötvös idején az Erdődyek, Zichyek, Hatvany idején az Esterházy, meg Batthyány-Strattmann hercegek, Apponyiak, Zichy Rubidók.

Ilyenről azonban, amiről szólni szeretnék, nem álmodhatott Eötvös, szegény Tóth Árpád sem, amint a Bátya-sétányon poroszkált, a gesztenyefapagodákat figyelve az alkonyatban.

Pedig a színtér, amelyről azt a korrajzot önhibáján kívül senki sem írhatta meg, annyira egyedülvaló. A mai Dísztéren végeztette ki Zsigmond Kontot és harminc társát; a Várban hullt a porba szegény Hunyadi László feje; itt esett el Abdurrahmán, utolsó budai török basa; a Dísztéren fejezték le és négyelték fel a lázadó parasztszékely Pérot; az Úri utcából hurcolták kivégzésük színhelyére Martinovicsekát; a mai Táncsics utcában raboskodott Kosuth.

Ezen a másfél kilométer hosszú és fél kilométer széles magaslapon, a Bécsikapu tér s a Szentgyörgy tér között az elmúlt tizenhat év alatt, a szemünk láttára ugyan, mégis esőndben, majdnem észrevétel nélkül megrázó dolog történt.

Egy vértelen s — az események ismeretében ennek kell neveznem — gyöngéd honfoglalás.

*

Azt már megállapították, hogy Otto Skorzeny, Mussolini elrablója negyvennégyben merre tört be a Várba pretoriánusaival. Ismerjük annak az Ozorai Pipo, firenzei kondottierinek és magyar hadvezérnek egész élethistóriáját, aki meghódította Velencét Magyarországnak, s öreg korában felépítette Úri utcai háza mellett a mai szurdokos Baltaközt. A krónika megírta azt is, hogyan találta meg Bertalan rendőrezredes a felszabadulás után a romok között Táncsics borókafehér sétatortáját. Tudjuk, ki lelte meg a királyi vár romjai alatt Mátyás reneszánsz palotájának oromrészét. Ismerünk a Várban majd minden gót ívezőt.

Egyről azonban nem írtunk. Egyet alig tudunk.

Ki ez a Vár? Kik lakják? Mennyien?

Egy héten át végigjártam a volt mágnáspalotákat, bekopogtattam abba a negyvenkét középkori házba, amelyeknek nagy része új köntöst öltött, faggattam köveket, ifjakat, véneket, lapozgattam lakókönyveket, felmentem még Eötvös József szülőszobájába is (e pillanatban lakatlan, mert az épület új földemert kap), végül is az I. kerületi tanács v. b. titkárának a segítségével állapítottuk meg, hogy a Várban e pillanatban négyezer ember él. Több, mint bármikor annak előtte. Viruló, sokban sajátos városnegyed született ezen a tépett földön, azon a megszagott színhelyen, amely 1686-ban és 1945-ben olyan volt, mint »sötét éjszakában egy belülről megvilágított üres koponya«. Budavárnak a török alóli felszabadításakor a Várnegyedben mindössze 616 lélek élt; a Várnak a faszizmus alóli felszabadítása után még ennél is kevesebb.

Még égtek a házak, s a palota, mikor egy régész felrohant a lángoló Várba s felkiáltott:

— Itt a középkori Buda. (Melynek leomlott idegen köntöse.)

Még emlékszem az induló élet egyik első mozdulatára, midőn egy munkás az Úri utca 64—66. számú kétemeletes, romos épületre a »Deutsche Gesandtschaft« táblája alá felírta fehér krétabetűvel: »Vigyázat. Életveszélyes épület.«

A két jelképes pillanat óta — amint a régész felrohant, s a munkás figyelmeztetett —

Különben ő lett volna a tizennegyedik aradi vértanú. Mai rokonai »régí emberek« — de megérdemlik, hogy a Vár új urai — alkár a művészeket magukhoz öleljék őket.

*

— Vár? Inkább falu — halom. Nem méhdöngös, vadgalamb-szólásos, csak egy édeskedves kis falu.

Ha valami elhangzik a Dísz

Simon István:

A SÜMEGI ÚTON

A vidék elküldi világgá télen az országutakat. Dombok között ugyan ki bänná? Ha fontosabb dolguk akad, visszatérnek úgyis maguktól.

Allnak kétoldalt az akácfák dércsipkés körgallérosan mint a hajdani diáklánykák, amíg nem jön egy szélrohám s feketévé nem rázza őket.

Diákfiúk, lányok telente itt mentünk mi, elszánt csapat Sümeg felé minden reggel, de míg az út csak visszaszaladt, mi tényleg elmentünk világgá.

S el a szembejövő cselédség, eltűnt a sok ostornyele. Most csak a szél leng s pusztá nyélként áll alatta a jegenye a lilás égen hajladozva.

Iskolába már busszal járnak. S nem mozognak a dörben hátaik, szarvak, a szilaj-ökröké. Helyettük most a szél, hálísten, csak nekem húz a nyakam közé.

történt itt a megrázó változás. Dr. Németh Ferenc v. b. titkár, Perekézy Károly mérnök és Fekete Ottónak, a várbeli Diákközhöz igazgatójának a társaságában vetünk számot vele:

— A Várnegyed négyezer lakójából... — kezdeném...

— Több mint minden negyedik ember diák — feleli Fekete, egy salgotarjani bányász, magyar irodalom és történelem tanár fia. — A volt Pénzügyminisztérium 249 lakószobájában 1200 villamosmérnök-, vegyészmérnök- vagy gépészmérnök-hallgató lakik, akik kettő kivételével vidékiek. Hatvanöt százalékuk munkás vagy paraszt, húsz százalékuk pedig értelmiségi származású.

— Hány fizikai munkás él a Várban?

— A családtagokkal együtt — a kérdésre Németh tanács-titkár felel — ezer. Egy részük építőmunkásként került ide, megnősült és letelepedett. A volt Belügyminisztérium épületében például hetven ilyen család lakik. Nagyobb részük pedig kiutalt lakást kapott a Várban, ahol a felszabadulás után a lakosság nyolcvan százaléka kicserélődött.

A Várnegyed említett kétezerkétszáz lakóján kívül családtagokkal együtt több mint ezer dolgozó értelmiségi él a Várban, mérnökök és munkásszármazású mérnökök, iparigazgatók, a néphadsereg tisztjei, műszaki emberek, akik úgy váltak a Várnegyed lakóivá, hogy vállalatuk a felszabadulás után egy-egy romházat helyreállított s dolgozóinak lakást adott. Szép számban élnek művészek is a Várban: a népszerű László Mária, akit mindenki ismer és szeret; Dísz téri kis palotájában él Gombaszögi Frida művésznőnk; egy gótikus övpárkánnyal díszített, remekművű kis, középkori házban lakik családjával Mesterházi Lajos író; egy romantikus várbeli lovagteremben Micu barátunk. Koroda Miklós író, s számos szobrász és festő. A kerületi tanácsban két fizikai munkás, két mérnök (közülük az egyik munkás volt régen, ma iparigazgató), s egy pártmunkás képviseli ezt a történelmi éghajlatú negyedet.

A régi úri Vár lakói közül egy-egy házfelügyelő, egy-egy régi család maradt itt. Közöttük azonban olyanok, mint Eötvös szülőházában a Lenkey János 48-as huszárkapitány rokonai. Lenkeyt mikor a szabadságharc kitöréséből hazahozta, Petőfi köszöntötte versben, a kapitányból tábornok lett, Világos után az aradi várbörtön lakója, a börtönben megöregült, ez mentette meg a kivégzéstől.

téren, fél óra múlva tudják a Bécsikapu téren. Felfigyeltem egy párbeszédre: »Ki volt nálad?« — kérdezte az egyik. »Egy városi« — felelte a másik. A vári nem városi. Ó »festingler«. Az más. Várbéli. Aki a városba megy, »lemegy«. Egy öreg asszony nem »ment le« huszonöt éve. Moziba ritkán mennek le. Megvárják, míg »feljön« a film a Kisbüdösnek nevezett Vármoziba. Barabás pénit, aki két hónap híján száz esztendő volt s az Úri utcában hunyt el a minap, több száz ember siratta el. A postást keresztnevével szólítják, ha nyugdíjat hoz, kijár neki a téli bundapálinka. A keményseprő, a pék, a közértes meghitt ismerős, csaknem rokon. A Fekete holló gyöngéden szeretett törzshely, ahol az alacsony mennyezet alatt a füsttel együtt a negyed titkai is bodorodnak. A négyezer várlakónak külön hoppmesterei és tréfacsinálói vannak, s alig telik el nap, mikor valamely csudálatos história ne gurulna végig a Fortuna utcán, a Tárnok utcán, a vén köveken. Ma is mesélik a két vénkisasszony megejtő históriáját. A két testvér a síkló két pénztárosa volt. Úgy utálták egymást, hogy egymás mellett nem mentek volna a járdán. Három-négy méterre kiabáltak egymásra utcahosszat. Pöröltek minduntalan. Az egyik egyszer hirtelen meghalt. A másik bánatában öngyilkos lett.

Az új lakókban kifejlődött, s rendkívüli erővel él bizonyos fajta büszkeség, ahogy a diákközhöz igazgatója nevezi, a váröntudat. Ezerkétszáz diákja inkább a jövő iránt érdeklődik, mint a múlt iránt, a világról vitázik, nem Abdurrahmán basáról — de büszkéik, hogy »várlakók«. A kerületi tanács legnagyobb gondja ideiglenesen a városban elhelyezni azokat, akiknek várbeli otthonát újjáépítik. Nem akarnak »lemenni«. Kétségbeesnek. Egy történelmetanár, akinek két gyermeke van s kétszobás, szép lakása volt a Szent Istvánvárosban, térítés nélkül cserélte el igényjogosult két szobáját egy várbeli egyszobásra, mert ott akart élni, hol Dózsa járt, s hol a kövek köze mély Martinovic lábnyomát örzi.

Ott akar élni a tépett földön, amelyet vívott annyi nép; amelyet elfoglalt szultán és császár, míg végül az elmúlt tizenhat év alatt megívta és elfoglalta a Várat — ez a megrázóan szép benne — az a nép, amely mindig is ezen a földön élt és munkálkodott, de mindig, ezer éven át, kívül a falon.

Ruffy Péter